

nieuwheid. Bovendien kan een uitspraak als: „De scheppende God stelt hem (n.l. den mensch) als een geschapen god tegenover zich” (bl. 11), om meer dan een reden niet bekoren.

Maar genoemd hoofdstuk betekent ongeveer het keerpunt.

Voorzover ik van de recensies, welke reeds over dit boek verschenen, kennis nam, heeft men het hoofdzakelijk als een ondersteuning van de beslissingen der Synode van Assen beschouwd.

Men heeft aan de annexatiezucht, welke niet alleen in de groote steden, maar ten slotte in ieder menschenhart huist, toegegeven.

En nu is er zeer zeker veel in dit werk van Prof. Visscher, dat voor annexatie in dezen zin geschikt is.

Zoo springt hij krachtig in de bres voor de historiciteit van het Paradijs. Het Paradijs, in Genesis 2 ons beschreven, is door den schrijver als een aardch en dus werkelijk bestaand oord voorgesteld.

„De weelde des paradijses stemt overeen met de voorstelling der moderne cultuurhistorie, die leert, dat de bakermat der menschheid slechts in eene weelderige omgeving kan gezocht, daar de mensch anders tot den ondergang zou gedoemd zijn. Den schrijver van Genesis stond voor den geest geen symboliek, geen mythisch oord, maar een aardch Eden, dat werkelijk, historisch bestond. En zooals Eden voor hem een stoffelijk creatuur was, zoo waren dit ook de boomen. En het is verklaarbaar, dat hij de twee, die daarvoor in aanmerking kwamen, in verband met de functie, die zij in het historisch verloop hebben vervuld, hunne namen gaf. En zoo waren ook de menschen in het paradijs werkelijke menschen van vleesch en bloed. Het is van belang nadruk daarop te leggen, dat de mensch in den staat der rechtvaardigheid geen phantasiebeeld is, maar een historisch mensch. Vervalt het historisch karakter van het Paradijsverhaal, dan is er ook geen grond meer voor den historischen Adam, op wien de Heere Jezus in Matth. 19 wijst om de heiligheid van het huwelijk, als door God zelf historisch ingesteld, te handhaven. Door symboliek in het paradijsverhaal in te voeren wordt het bovendien geheel onverstaanbaar.” (blz. 36).

Nietwaar, dit is bijna de taal van Assen. Bijna, niet geheel. Mogelijk merkt men het verschil niet zoo dadelijk op, maar uit het vervolg der bespreking zal dit wel duidelijk worden.

Scherp kant hij zich tegen babyloniseering van het Paradijsverhaal, waartegen, ook Gereformeerde kringen niet steeds immuun bleven. Hij verwijt dan ook Dr N. D. van Leeuwen, dat deze zich niet voldoende rekenschap heeft gegeven „van het specifieke en bijzondere licht, dat in de Schrift opging ook over de oudheid. Hij overschat de resultaten der nieuwere onderzoekingen en onderschat de beteekenis der Godskennis, zooals deze in de Schrift verschijnt.... Op blz. 12 zegt de schrijver: „wanneer de boomen zintuigelijk waarneembaar waren, behoeft de slang dat nog niet gewest te zijn”. Men kan diezelfde methode ook toepassen op Adam en het geheele paradijs. Dit is reine willekeur, die wetenschappelijk niet door den heugel kan zonder nader bewijs”. (blz. 33). En wanneer Dr Van Leeuwen het van Calvijn „een groot woord” noemt, als deze de allegorische opvatting afwijst, dan antwoordt Prof. Visscher hierop: „Hoewel ik niemand, ook mijzelf niet, het recht ontzeg van Calvijn's interpretaties af te wijken, komt het mij toch uit wetenschappelijk oogpunt uiterst bedenkelijk voor, zonder dat daarvoor afdoende gronden worden aangevoerd, de figuren uit het Paradijsverhaal van hare historische realiteit te berooven. Indien dat de bedoeling van den auteur ware geweest, dan zouden daarvoor ongetwijfeld meer indicaties in den tekst gegeven zijn. Calvijn schijnt mij als exegeet voorzigtiger te zijn dan Dr van Leeuwen”.

Hierin staat Prof. Visscher alzo schouder aan schouder met de Synodes van Assen en Groningen.

Toch is het standpunt van Assen niet het zijne.

Hij neemt hier een geheel eigen standpunt in.

Hij wil aan het probleem, dat zich hier voordoet, een nieuwe oplossing geven.

Dat is de groote beteekenis van zijn boek.

En het baart wel eenige verwondering, dat men dat niet eer heeft opgemerkt.

Hierin is Prof. Visscher waarlijk origineel.

Hij beschouwt het Paradijsverhaal van uit Mozes' cultuurmilieu.

Wel heeft de Heilige Geest in Mozes als den auteur van Genesis gewerkt. „Wonderschoon is de teekening, die God de Heilige Geest in Mozes' brein verwerkt heeft en in de Schrift werd neergeschreven als het spiegelbeeld, waarin de menschheid aller eeuwen haar eigen zedelijke historie schouwen kan”. (bl. 75). Maar toch is, wat b.v. de slang betreft dit de hoofdzaak: „hoe werd in het cultuurmilieu, waarin Mozes leefde, de slang beschouwd. Welke rol was aan dit dier toebedeeld in het cultuurleven der toenmalige menschheid?” (bl. 78). En dan gaat hij daarvoor na de slangen-cultussen in het oude Oosten, onder Mexicaansche, Peruaansche stammen, onder de Indiërs, Chineezen, Egyptenaren, Grieken enz. En dan komt

hij tot de slotsom: „Als wij Gen. 3:1 lezen, dan zal het duidelijk zijn, dat aan den gewijden schrijver daarbij voor den geest stond de slangen-voorstelling gelijk hij deze in de traditie der eeuwen vond. Hij bedoelde dus te spreken over het slangenbeest zooals dit in het volksgeloof en in de naar ons oordeel superstitieuze practijken van het volksgeloof voorkwam. Het merkwaardige daarbij is, dat het Paradijsverhaal zich juist onderscheidt door een principiëel geheel ander standpunt dan het algemeen gangbare.... Het slangenbeest was voor de massa de incarnatie van zegenbrengende goddelijke grootheden.... En nu is dit ongetwijfeld merkwaardig, dat in Genesis 3 de slang in zeer ongunstig licht verschijnt en er een slangenbeschouwing in openbaar wordt, die niet slechts afwijkt van het volksgeloof, dat in de slang een heilaanbrengend goddelijk wezen ziet, maar zich daartegen keert”. (bl. 80, 81). Deze slang was een exemplaar van de diersoort „slang”. Wij kunnen niet verwachten, dat Mozes hier den naam van Satan noemen zal. „Daarvoor was allerminst aanleiding, omdat het daemoneische element in de slang zelf reeds gegeven was”. „De gewijde schrijver handelt over het slangenbeest, maar niet zooals wij Westelingen dit dier beschouwen, want dan zou geen zijner tijdgenooten hem begrepen hebben, noch ook velen uit later eeuwen, maar over de slang zooals dit dier bestond in de voorstellingswereld zijner omgeving.” (bl. 82). De slang mag daarom niet alleen niet vereenzelvigd worden met Satan, maar het is ook niet bevorderlijk aan den eenvoud, de begrijpelijkheid en de duidelijkheid, indien de slang vervangen wordt door Satan, die dan door de slang gesproken zou hebben.” (bl. 85). De gedachte, dat de slang het instrument was van Satan wordt hier dus afgewezen. Ook het spreken van de slang wordt op singuliere manier verklaard. De sprekende slang was n.l. voor de vrouw geen bijzonderheid. „Zij was zooals uit hare houding duidelijk wordt, gemeenzaam met de Paradijsdieren.” (bl. 88). Bij menschen met een armelijk ervaringsleven komt dit nog voor. Zij verliezen soms de grenzen tusschen mensch en dier uit het oog. En de samspreking is voor hen als een spontaan zich uitende functie, die strekt tot bewaring en bevordering der harmonie, waarin zij met de natuur verkeerden.” (bl. 88). In Mozes' dagen was dat ook nog het geval. „Ook in Mozes' milieu was de afstand tusschen menschen en dieren niet zoo groot als bij ons. Aan het spreken van dieren met menschen stond daar niets in den weg.” (bl. 89). Dit spreken moet dan niet steeds opgevat „met een voor ieder hoorbare stem.” (bl. 90).

Voorzeker een geheel ander geluid dan te Assen werd gehoord!

De afstand tusschen Prof. Visscher en Assen is hier klaar als de dag.

Zijn gevoelen omtrent het spreken der slang, komt, hoewel anders beredeneerd, neer op de meening, welke Dr Vermaat eens voordroeg.

En dezelfde methode wordt toegepast op schier alle andere gegevens in Gen. 2 en 3.

Het cultuur-milieu van Mozes dient hier als sleutel tot opening van alle geheimzinnigheden.

Wat was de wind in Mozes' milieu? En Prof. Visscher antwoordt: „In het levensmilieu, waarin Mozes verkeerde, werd vooral de wind beschouwd als een natuurverschijnsel, waarin de godheid zich veelal openbaarde. Vooral speelde de wind in de orakels een grooten rol.” (bl. 111).

Waarom wordt de vrouw in Gen. 3 een moeder aller levenden genoemd? En Prof. Visscher oppert het denkbeeld: in Mozes' milieu werd de slang beschouwd als het begin van het leven der menschheid. Daartegen nu teekent Mozes verzet aan. „Maar dan kan tevens als zeker worden aangenomen, dat Mozes door deze naamgeving, die Heva als de moeder aller levenden en daarmede hare groote beteekenis voor het menscheidsleven in het licht stelt, juist principiëel tegen deze totemistische beschouwingen zijner tijdgenooten positie neemt.” (bl. 144).

Soortgelijke verklaringswijze volgt hij ook bij de Cherubim (bl. 164) en bij het flikkerende zwaard (bl. 169). In de Cherubim vindt hij op die manier „de eerste schemering der middelaars-idee”. (bl. 171).

Zijn standpunt kan aldus kort gekarakteriseerd: Genesis 2 en 3 is een polemisch geschrift. Om het te verstaan moet men het cultuurmilieu van Mozes kennen. Dan ziet men op den achtergrond staan de Babylonische mythologie. Aan die mythologie ontleent hij zijn beelden, maar hij geeft er een tegenovergestelde beteekenis aan om het wezenlijke onderscheid tusschen Israël en de volken goed te doen uitkomen.

Dat ik hierdoor Prof. Visscher geen onrecht doe mogen de volgende citaten bewijzen:

„Daarom hebben zij (de heilige mannen) hare (n.l. van de cultuur) mythologische beelden aangegrepen om er de geestelijke historie der menschheid mede te beschrijven en hunne tijdgenooten van de mythen terug te voeren tot de elementen eener historische traditie, die haren invloed geoefend

bleek te hebben op de poëtische scheppingen der heidensche religie.” (bl. 122).

Trouwens, tal van plaatsen ook in de Psalmen verraden bekendheid met de in Babylon gangbare mythologische scheppingen, waarvan de gewijde schrijvers zich bedienen als van poëtische beelden (Ps. 74:13-17) om de hun geopenbaarde waarheid Gods te vertolken.” (bl. 120).

„Zoo gezien is het Paradijsverhaal een stuk polemiek, welke thetische kracht Israël moest bewaren tegen de invloeden van het heidendom der oude wereld.” (bl. 156).

„Het valt echter ook hierbij (n.l. bij de Cherubim) weder in het oog, dat Mozes op eene zeer bijzondere wijze gebruik heeft gemaakt van elementen aan de Babylonische religie ontleend. Zij dienden hem als voertuig voor een nieuwen geestelijken inhoud.” (bl. 164).

Men ziet dus, dat de voorstelling van Prof. Visscher inderdaad uniek is.

Bij alle waardeering voor de wetenschappelijke konstruktie, welke hij in dit boek biedt, kan ik zijn oplossing van het Paradijsprobleem niet als geslaagd achten.

Integendeel, ik heb daartegen bezwaren van zeer ernstigen aard.

Welke die zijn kan ik in deze rubriek, welke toch reeds de uiterwaarden blank heeft gezet, niet meer ontwikkelen; zal er geen gevaar voor dijkbreuk ontstaan.

Onze lezers zullen die bezwaren zelf reeds voelen. Ook wil ik er binnenkort in een andere rubriek uitdrukking aan geven.

Het laatste hoofdstuk „Slotheschouwing”, dat handelt over „schepping of evolutie” en „het eene menschenpaar” las ik met schier onverdeelde instemming.

Dit deed mij te meer goed, wijl ik van het overige niet anders dan verklaren kan een groot-sche, maar mislukte poging.

HEPP.

Naschrift. De spatieeringen in de citaten zijn van mij. H.

OPVOEDING EN ONDERWIJS.

De Eenheidsschool?

De eenheidsschool beleefte maar droeve dagen. Van alle kanten wordt ze aangestreden. Overal is men er op uit, de school meer aan te passen aan het rijk gevarieerde leven. Een paar voorbeelden daarvan.

In Duitschland vindt het woord van Heinrich Kautz meer en meer bijval. Deze „industriepedagoog”, die vooral studie heeft gemaakt van het kind in de fabrieksstroken en met alle aandacht heeft nagegaan, wat voor de opleiding van dat kind noodig is, komt tot de conclusie: voor het plattelandskind de plattelandsschool, voor het stads-kind de stadsschool, voor het industrie-kind de industriesschool. Ieder van deze drie soorten kinderen vertoont een eigen stempel, groeit op in een eigenaardig milieu en zal daarom ook een afzonderlijke voorbereiding voor het leven noodig hebben. Aan deze kinderen een school te geven naar hetzelfde model, kan niet anders dan in menig opzicht teleurstelling brengen. Dit vraagstuk houdt de leidende geesten in Duitschland blijbaar bezig.

Ook in Frankrijk is men niet gerust op het effect van de school, die aan allen hetzelfde zal leeren. Reeds sedert 1866 is men daar bezig, de school in overeenstemming te brengen met de eischen van het leven op het platteland. De wet van Juni 1871 schreef landbouwkunde voor als een vak voor de school. Op allerlei wijzen heeft men daar getracht aan dien eisch te voldoen. Soms bestond het onderwijs enkel uit wat theorie, die uit het hoofd werd geleerd. Op een andere plaats nam de onderwijzer de kinderen mee in zijn tuin, wees hun de verschillende planten aan en vertelde hun de behandeling er van. Nog weer een ander onderwijzer liet de kinderen onder zijn toezicht in den tuin werken, terwijl het ook voorkwam, dat ieder kind een hoekje grond kreeg, om het zelfstandig te be- arbeiden. Hoe gebrekkig het ook ging in het eerst, een en ander had ten gevolge, dat in menige streek het landbouwonderwijs door de onderwijzers met zeer veel animo wordt gegeven en door de ouders in die streken zeer op prijs wordt gesteld.

Vooraf voor kinderen, die twaalf jaar en ouder zijn, klemde de eisch van differentieering. Zoo spreekt men in Engeland op dit oogenblik veel over ver- hooging van den leerplichtigen leeftijd tot vijftien jaar, maar voelt dan toch ook onmiddellijk het nood- zakelijke van den eisch, om bij de regeling van deze zaak wel terdege rekening te houden met het verschil tusschen stad en platteland. De voor- mannen in de Engelsche schoolwereld roepen dan ook op tot een samenwerking van de plaatselijke overheid, de onderwijzers en de verzorgers van de school om te komen tot een meest doelmatige in- richting van de scholen. De school moet opleiden voor het leven. Meer dan tot dusver moet de school aanpassen aan het leven, dat het kind straks wacht. Door heel de wereld is vooral na den oorlog een roep om meer praktisch onderwijs. Ook Nederland zal met dien eisch des tijds rekening moeten houden. Enkele stemmen zijn daarover reeds gehoord. Als

de leerplaatje
vondig k
een verv
der diffi
Gelukt h
voelde b
leerjaar

Aan d
eischen
van „Pa
de scho
Hij hoop
zullen in
vervreem
geldende
op tradit
oogen
zullen
dan die
worden.

De vo
boven af
in de ri
leven is
Daarom
heel wat
leven we
lende typ
de versc
stad en
en nijver
die n de
volgende
Gr.

Dr Kra
gende, m

De ka
te leven
dankba
dit niet
krigen
van elze
naar Go
ding van
Blijke
ding van
alleen v
nis); m
reeds in
bevindt
De Wis
maakt n
reeds on
Doch
Voore
lijken kl
heeft. D
die des
heeft er
geen ken
ook het
zijn oog
Voorts
kunnen,
onze vro
het Woo
de werk
gekeerd,
Schrift
maken, W
Wisse h
Ten de
schriftu
ervaring
zuierv
kelijke
ken, pro
de waare
den wij.

Trouw
niet sch
gicus me
schen G
dan ook
is tussch
ziel. Ma
houding
ziel is in
schen G
schelijk z
En om
dat De
nimmer
beginnen
chismus
kennis
voordrag
zal hij w
bruikt. M
wukende
belijdenis
openlijk t
anders o

Naar aa
verenigin
lerlei k
kerkgroep
kerk word